

Andrzej Zwara

Dzisiejsze zadania samorządu adwokackiego

Palestra 51/3-4(579-580), 90-94

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ADWOKATURA DZIŚ I JUTRO

Andrzej Zwara

Dzisiejsze zadania samorządu adwokackiego

W obecnym czasie można zaobserwować w środkach masowego przekazu, a także w opinii publicznej pewien fałszywy obraz relacji pomiędzy organami państwa i samorządem adwokackim. Buduje się atmosferę nie tylko doraźnego konfliktu, ale nawet trwałej rozbieżności celów organów państwa i adwokatury, przede wszystkim na gruncie debaty nad ostatnimi zmianami w ustawie – Prawo o adwokaturze. W istocie jednak takie przeciwstawienie jest bezzasadne, co więcej ustawowa konstrukcja samorządu adwokackiego oraz rodzaj powierzonych mu zadań zakładają wspólność ich celów i czynią samorząd adwokacki koniecznym wykonawcą doniosłych zadań publicznych.

Te zadania to przede wszystkim zapewnienie adwokatom edukacji prawniczej, ukierunkowanej na to, by zapewnić adeptom tego zawodu możliwość wypełniania przypisanych mu szczególnych zadań, po wtóre sprawowanie nadzoru nad wykonywaniem przez adwokatów wolnego zawodu, którego instrumentem jest sądownictwo dyscyplinarne.

W obu tych zadaniach nikt samorządu adwokackiego efektywnie nie zastąpi. Z dwóch przyczyn – po pierwsze, tylko samorząd adwokacki, korporacja zrzeszająca wszystkich adwokatów, posiada zdolność gromadzenia u źródła aktualnej, pełnej informacji o tym, co rzeczywiście dzieje się w adwokaturze (jakie są potrzeby adwokatów, czego im brakuje, jakie napotyka trudności, jakie popełniają błędy, w jaki sposób rzeczywiście postępują). Samorząd zbiera te informacje w sposób bardzo bezpośredni, m.in. poprzez osobisty wzajemny kontakt członków korporacji, poprzez zbieranie opinii członków samorządu na kwestie istotne dla adwokatury, poprzez organizowanie zgromadzeń izb, poprzez organizowanie szkoleń dla członków samorządu oraz na wiele innych sposobów. Oznacza to, iż przepływ informacji pomiędzy członkami korporacji następuje w sposób formalny – przez

działalność organów adwokatury i organów poszczególnych izb adwokackich oraz nieformalny – przez wzajemne kontakty członków korporacji. Powyższe pozwala na niezwykle wydajne i efektywne zbieranie przedmiotowych informacji. Tylko samorząd adwokacki ma też możliwość specjalistycznego przetworzenia takich informacji i formułowania w oparciu o nie ogólniejszych wniosków (np. tworzenia standardów prawidłowego działania, takich jak Zasady etyki adwokackiej, opracowywania programów szkolenia dla aplikantów adwokackich). Należy też zwrócić uwagę na to, że wykonywanie pewnych funkcji publicznoprawnych, zwłaszcza funkcji nadzorczych, poprzez organizację samorządową ma istotne znaczenie z punktu widzenia, po pierwsze, legitymacji do wydawania rozstrzygnięć nadzorczych, po drugie, skłonności adresatów do podporządkowania się tym rozstrzygnięciom bez konieczności przymusowej ich egzekucji, po trzecie, przestrzegania standardów postępowania, przyjętych dobrowolnie, w wyniku porozumienia zainteresowanych, nie zaś narzuconych z zewnątrz.

Standardy ustanawiane w celu przymusowego egzekwowania ich przestrzegania zawsze, z konieczności charakteryzują się tym, że obejmują tylko pewne minimum wymagań, określają tylko pewne utrwalone już w praktyce i powszechnie przestrzegane wzorce postępowania (wynika to choćby z konieczności ich jednoznacznego, kategoriycznego sformułowania, odnoszącego się nie tyle do celów, które mają być zrealizowane dzięki ich przestrzeganiu, ale do wyznaczenia ścisłej granicy między tym co dozwolone i tym co zakazane – dlatego właśnie – oraz ze względu na skomplikowane procedury ich ustanawiania, zakładające wielokrotne przetwarzanie zgłoszonych żądań na wolę ustawodawcy, zawsze standardy ściśle sformalizowane, np. przepisy prawa, pozostają w pewien sposób w tyle za standardami tzw. wyrastającymi spontanicznie w toku działalności organizacji). W przypadku standardów należytego wykonywania zawodu adwokackiego nacisk trzeba kłaść nie na spełnianie minimum wymagań, ale na maksymalizację tych wymagań, na obowiązek dłożenia przez adwokata najwyższej staranności w interesie klienta.

Przyznanie należytego miejsca tzw. standardom wyrastającym w praktyce znajduje wyraz nie tylko w uznaniu przez ustawodawcę roli klauzul generalnych, czyli przepisów odsyłających pozasystemowo, do funkcjonalnych standardów aksjologicznych określonych w sposób ogólny (takich jak zwyczaj, zasady współżycia społecznego, dobra wiara w sensie obiektywnym, dobre obyczaje), ale także w formułowaniu coraz częstszych odesłań pozasystemowych, kierujących adresata do standardów formułowanych przez instytucje i organizacje inne niż prawodawca (np. odesłania do statutów czy innych aktów założycielskich korporacji, do standardów etycznych lub technicznych organizacji zawodowych).

Z kolei preferowanie standardów formułowanych poprzez wskazanie celu, nie zaś nakazów i zakazów określonego działania, znajduje wyraz m.in. w prawodawstwie Unii Europejskiej, w której podstawową kategorią aktów normatywnych są dyrektywy.

Należy też wskazać, iż nie do przecenienia jest w przypadku tak delikatnej, trud-

nej do ujęcia w sformalizowanych zapisach nakazów i zakazów kwestii, jaką jest etyka adwokacka, a zwłaszcza dbałość o interes klienta, nieinstytucjonalna kontrola sprawowana nad sobą nawzajem przez członków korporacji adwokackiej. Tylko samorząd adwokacki może wykorzystać mechanizm motywowania adwokatów do jak najwyższej jakości świadczonych usług w celu zdobycia renomy w środowisku zawodowym oraz mechanizmu unikania postępowania wątpliwego etycznie czy niestaranego w obawie przed utratą dobrego imienia w tym środowisku. Jakość świadczonych obywatelom usług prawniczych nie może być dla państwa obojętna, a pewna monopolizacja zawodów prawniczych, dokonana przez stworzenie samorządów, stanowi gwarancję należytej jakości obsługi prawnej (por. P. Sarnecki, *Konstytucyjne aspekty pozycji adwokatury i radców prawnych*, „Palestra” 1996, numer specjalny, s. 17).

Trzeba podkreślić, że przecież ingerencja w postaci pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej, nieważne jak surowa i nieuchronna jest ta odpowiedzialność i nieważne kto ją wymierza, nie jest i być nie może zwykłym, normalnym, codziennym instrumentem motywującym przedstawicieli wolnego zawodu do jak najlepszego wykonywania obowiązków, taką rolę może spełniać tylko organizacyjna więź społeczna pomiędzy członkami korporacji. Pociągnięcie do odpowiedzialności dyscyplinarnej jest ze swej istoty ostatecznym środkiem nadzorczym, instrumentem nadzoru represyjnego, natomiast zasadniczą rolę w kształtowaniu oblicza adwokatury ma nadzór regulujący (wyznaczanie standardów postępowania) i prewencyjny (zapobieganie naruszeniom tych standardów), a skuteczność takiego nadzoru umożliwia tylko monitorowanie oczekiwań, potrzeb, tendencji rozwojowych i innych zjawisk następujących w środowisku adwokackim.

Jest to najgłębsza przyczyna, dla której organy państwa winny doceniać znaczenie samorządu adwokackiego w wypełnianiu zadań publicznych, zwłaszcza w zakresie nadzoru nad wykonywaniem zawodu adwokata. Nie jest to jednak jedyna przyczyna. Trzeba bowiem mieć na uwadze okoliczność, że budowanie nadzoru nad wykonywaniem tego zawodu na jakiegokolwiek innej podstawie niż samorząd korporacyjny musiałoby się wiązać z tworzeniem rozbudowanej struktury organizacyjnej i, albo powoływaniem wysoko wyspecjalizowanych instytucji, albo rezygnacją z uwzględniania specyfiki standardów obowiązujących adwokatów, wyznaczających ciężące na nich powinności oraz z uwzględniania specyfiki obiektywnych uwarunkowań ich działalności zawodowej i powierzeniem tych funkcji instytucjom powołanym do innych celów. Tak więc względy ekonomiczne, nawet gdyby rozpatrywać je w oderwaniu od wskazanych wyżej okoliczności predestynujących samorząd adwokacki do sprawowania zadań publicznych w zakresie nadzoru nad wykonywaniem zawodu adwokata jako wolnego zawodu oraz szkolenia aplikantów adwokackich, nakazują powierzenie tych zadań właśnie samorządowi, a nawet powodują, że zapewnienie ich wykonywania przez samorząd jest jedynym sposobem zaspokojenia społecznych potrzeb w tym zakresie.

Trzeba tu zaznaczyć, że szkolenie aplikantów adwokackich nie stanowi powtó-

rzenia akademickiego nauczania prawa, z którego przyszli aplikanci korzystają podczas wyższych studiów prawniczych. Od zawodów kwalifikowanych jako zawody zaufania publicznego społeczeństwo oczekuje spełnienia wymogu posiadania bardzo wysokich umiejętności fachowych (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 lutego 2004 roku, P 21/02, OTK-A 2004/2/9). Aplikacja to przygotowanie do konkretnego zawodu, którego istotę Prawo o adwokaturze definiuje w art. 4 ust. 1 jako świadczenie pomocy prawnej, a w szczególności udzielanie porad prawnych, sporządzanie opinii prawnych, opracowywanie projektów aktów prawnych oraz występowanie przed sądami i urzędami. Odmienność między studiami prawniczymi i aplikacją polega nie tylko na tym, że aplikant oprócz wiedzy teoretycznej zdobywa umiejętności praktyczne, ale przede wszystkim na tym, że uczy się pewnych dróg postępowania, sposobów zachowania się w różnych sytuacjach procesowych i materialnoprawnych, rozwiązywania problemów prawnych w celu zapewnienia prawidłowego dostarczenia pomocy prawnej osobie, która o pomoc taką zwraca się do adwokata. Zwrócić uwagę należy także na trendy rozwojowe polskiego prawa procesowego, w szczególności procedury cywilnej, która – w wyniku kolejnych nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego – w coraz większym stopniu realizuje zasadę kontrydiktoryjności. Zaawansowanie w realizacji tej zasady jest tak znaczne, że pojawiają się głosy wskazujące, iż w obecnym brzmieniu Kodeks postępowania cywilnego rezygnuje całkowicie z realizacji zasady prawdy materialnej, w pełni zaś urzeczywistnia zasadę prawdy formalnej, uzależniając wynik postępowania od aktywności stron i efektywnego korzystania przez nie z przewidzianych w ustawie środków ochrony ich praw. Trzeba tu także podkreślić stale zwiększany zakres obowiązków ciążących na profesjonalnym pełnomocniku, m.in. w zakresie uiszczania opłat sądowych w świetle nowej ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, czy obowiązków w zakresie doręczeń pism procesowych, i ponoszone przez samą stronę konsekwencje uchybień w tym zakresie. Taki kierunek przemian w prawie procesowym cywilnym w sposób oczywisty zwiększa odpowiedzialność ciążącą na adwokacie jako profesjonalnym pełnomocniku strony procesowej i w sposób niezwykle dobitny obrazuje, jak silnie interes społeczny, interes każdej osoby korzystającej z pomocy prawnej zawodowego pełnomocnika, zależy od posiadania przez adwokata odpowiednich kwalifikacji.

Należy przy tym pamiętać, że prawidłowe wykonanie tych obowiązków procesowych, warunkujące efektywne skorzystanie z przewidzianych w ustawie instrumentów ochrony prawnej przez osobę korzystającą z pomocy adwokata, wymaga, aby ten profesjonalny pełnomocnik znał bardzo dobrze te regulacje, konsekwencje uchybień, sposoby ich naprawienia, aby umiał pełnić w procesie rolę, którą wyznacza mu ustawodawca. Tego rodzaju wiedza prawnicza jest specyficzna dla tych zawodów, które polegają na świadczeniu pomocy prawnej (adwokat, radca prawny), nie stanowi ona natomiast elementu szkolenia w innych zawodach prawniczych, każde bowiem szkolenie zawodowe jest ściśle ukierunkowane na rolę, jaką uczest-

niczący w nim będzie pełnił w przyszłości w systemie organów ochrony prawnej, i to nie tylko poprzez zakres szkolenia praktycznego, ale również poprzez dobór i sposób analizy zagadnień teoretycznych.

Najistotniejszy jest jednak problem dostępu adeptów zawodu adwokackiego do najnowocześniejszej wiedzy prawniczej, tzw. nowoczesnej techniki prawniczej, w tym wiedzy dotyczącej działania instytucji międzynarodowych czy wysoko wyspecjalizowanych, co stało się szczególnie ważne teraz, gdy Polska jest członkiem Unii Europejskiej, gdy w okresie gospodarki rynkowej także w Polsce gwałtownie zaczęły się rozwijać nowe kategorie usług i obrotu handlowego. Z ich rozwojem wiąże się też rosnąca komplikacja systemu prawnego, która wyraża się nie tylko wzrostem liczby aktów normatywnych, ale powstawaniem nowych specjalistycznych działów prawa (np. prawo internetowe, dziedzina elektronicznych instrumentów płatniczych). Problematyka ta tylko w znikomym zakresie poruszana jest w toku uniwersyteckich studiów prawniczych, jedynie wtedy, gdy pewien jej wycinek stanowi przedmiot szczególnego zainteresowania konkretnego wykładowcy. Jeżeli aplikanci adwokaccy w czasie swego szkolenia zawodowego nie będą mieli szansy otrzymać pewnych podstaw wiedzy o tych dziedzinach, choćby ich dotknąć, zdobyć zaczątek wiedzy, pozwalającej później samodzielnie się doskonalić, wiedza o tych specjalistycznych działach prawa stawać się będzie coraz bardziej hermetyczna. W konsekwencji monopol w tych dziedzinach obsługi prawnej zyskają największe i najzamożniejsze kancelarie, często zagraniczne, polscy adwokaci zaś zaczną przegrywać w konkurencji ze swymi zagranicznymi kolegami, bo nie będą w stanie sprostać oczekiwaniom w zakresie obsługi prawnej ze strony najważniejszych klientów. Jediną szansą na zdobycie takiej wiedzy jest dla adwokata aplikacja, organizowana przez samorząd, który właśnie dzięki temu, że zrzesza szerokie grono prawników-praktyków, specjalizujących się w różnorodnych dziedzinach, obsługujących różnorodne podmioty i transakcje, jest w stanie dostarczyć aplikantom wiedzy najbardziej nowoczesnej, specjalistycznej i ukierunkowanej na potrzeby wykonywania zawodu adwokackiego. Działalność członków samorządu na wspólną rzecz może zapewnić aplikantom dostarczanie tej wiedzy, umiejętności, niezbędnych materiałów edukacyjnych na tyle niedrogo, że będą one dla nich rzeczywiście dostępne.

Powyższe względy sprawiają, że działalność samorządu adwokackiego jest niezbędna dla wypełnienia zadań publicznych, w szczególności w takich dziedzinach jak kształcenie aplikantów adwokackich i nadzór nad wykonywaniem zawodu adwokata. Względy te stanowią też o potrzebie harmonijnej współpracy mających wspólne w tym zakresie cele organów władzy publicznej i samorządu adwokackiego.